

УДК 37.09-051:[004+(054)]

Рибіна Ю.О.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди,
Україна**РОЗВИТОК МЕДІАГРАМОТНОСТІ УЧНІВ
У ПРОЦЕСІ СТВОРЕННЯ ШКІЛЬНОГО МЕДІА**

DOI: 10.14308/ite000637

Сьогодні стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє об'єднати в одному засобі комунікації кілька форматів надання інформації. Тому для сучасних дітей та молоді медіа (особливо Інтернет) набагато більше, ніж прості засоби пізнання навколишнього світу. Дітям подобається мати справу з новими технологіями, але ж не всі володіють достатніми навичками, щоб об'єктивно оцінювати істинний сенс одержуваної інформації, тому діти більш схильні до маніпуляцій свідомістю та сліпого наслідування привабливих образів.

З огляду на це, в сучасній системі освіти пріоритетним є використання інформаційно-комунікаційних технологій та медіапедагогіки для формування умінь орієнтації учнів в інформаційному полі, розвитку медіаімунітету особистості. Перед освітянами постає гостра потреба у впровадженні медіаосвіти, одне з головних завдань якої полягає в розвитку медіаграмотності учнів.

Із метою впровадження медіаосвіти в Комунальному закладі «Обласна спеціалізована школа-інтернат «Обдарованість» Харківської обласної ради» та розвитку медіаграмотності учнів у навчально-виховному процесі було проведено педагогічний експеримент. Основою для якого стала узагальнена модель розвитку медіаграмотності учнів у процесі створення і функціонування шкільної газети «D.A.R-media».

У статті розглянуто теоретичні аспекти впровадження медіаосвіти у навчально-виховний процес спеціалізованого навчального закладу. Запропоновано модель розвитку медіаграмотності учнів у процесі створення шкільного друкованого видання. Висвітлено деякі результати дослідження рівня медіаграмотності учнів та намічено перспективи роботи з упровадження медіаосвіти педагогів та учнів.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, медіаосвіта, медіаграмотність, шкільна газета.

Постановка проблеми.

Сьогодні телебачення, Інтернет, газети, журнали стали не тільки щоденним джерелом інформації, але й способом проведення дозвілля, засобом спілкування тощо. Повсякденне життя людини насичене медіатекстами, які споживаються вдома, у русі, на роботі, потужно впливаючи на всі верстви населення, передусім дітей і молодь. Зі стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і мас-медіа в сучасному світі виникає необхідність у цілеспрямованій підготовці особистості до вмiлого і безпечного користування ними.

Відтак перед освітянами постає гостра потреба у впровадженні медіаосвіти, одне з головних завдань якої полягає в розвитку медіаграмотності учнів. По-перше, з метою захисту від шкідливого медіавпливу необхідно озброїти їх знаннями та навичками для критичного сприйняття й аналізу медіаповідомлень. По-друге, для залучення молодого покоління до життя громадянського суспільства та творчої самореалізації учнів потрібно навчити створювати власну медіапродукцію [7].

Актуальність упровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів та створення власних шкільних медіа з одного боку зумовлена необхідністю сприяти розвитку критичного мислення, що забезпечує свідоме споживання медіапродукції, а з іншого – формуванню в учнів здатності до медіаторчості, для компетентного і здорового самовираження. На розв'язання зазначеної проблеми спрямоване дослідження. Мета полягає у виявленні впливу створення та функціонування шкільних медіа на розвиток медіаграмотності учнів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Медіаграмотність визнана однією з ключових навичок XXI століття надзвичайно великою кількістю інституцій – від релігійних до світових глобальних організацій. Тому розроблення і прийняття Концепції впровадження медіаосвіти в Україні 20 травня 2010 року – важлива складова на шляху модернізації освіти, яка сприятиме побудові в країні інформаційного суспільства. Основні положення Концепції відповідають завданням, сформульованим у Паризькій програмі-рекомендаціях з медіаосвіти ЮНЕСКО (від 22 червня 2007 року) та резолюції Європарламенту щодо медіаграмотності у світі цифрової інформації (від 16 грудня 2008 року).

Головною метою Концепції є сприяння розбудови в Україні ефективної системи медіаосвіти заради забезпечення всебічної підготовки дітей і молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування в них медіаобізнаності, медіаграмотності і медіакомпетентності відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей [6].

Теоретичні засади медіаосвіти стали предметом наукового пошуку О. Федорова [14], М. Маклюєна [10], С. Шейбе, Ф. Рогоу [17] та інших зарубіжних науковців. Питання впровадження медіаосвіти в загальноосвітніх навчальних закладах України досліджують у своїх наукових працях такі вітчизняні автори, як В. Іванов, О. Волошенюк, Г. Дегтярьова, О. Мокрогуз [1, 9] та інші.

Вивчаючи психолого-педагогічну літературу з проблеми розвитку критичного мислення та формування медіаграмотності учителів та учнів, ми звернулися до розгляду питань у працях Л. Найдьонової [11], О. Баришпольця [2, 8], В. Шарко [18] та О. Пометун [12].

Т. Бакка, [1], С. Бойко [3], В. Іванов, О. Волошенюк та Г. Дегтярьова [9, 17] розробили низку навчально-методичної літератури за напрямками впровадження медіаосвіти в навчальних закладах.

О. Баришполець під медіаграмотністю розуміє сукупність мотивів, знань, навичок, умінь та можливостей, що сприяють добору, використанню, критичному аналізу медійної інформації, «прочитуванню» підтекстів і їх тлумаченню. Медіаграмотність – це результат медіаосвіти, який передбачає здатність визначати можливості впливу ЗМІ на людину [8].

Якщо розглядати медіаграмотність як одну з ключових навичок сучасного учня, то за О. Федоровим вона характеризується високими рівнями таких показників:

- 1) мотиваційного: різнобічні мотиви звернення до медіа;
- 2) контактного: частота контактів із різними видами медіа;
- 3) інформаційного: знання та розуміння термінології зі сфери медіа;
- 4) перцептивного: здатності сприймати медіатексти;
- 5) інтерпретаційного: уміння критично аналізувати процеси функціонування медіа в соціумі та медіатексти різних видів і жанрів;
- 6) діяльнісного: уміння обирати ті чи інші медіа та медіатексти, створювати і поширювати власну медіапродукцію, а також здатність до самоосвіти у сфері медіа;
- 7) креативного: наявність творчого потенціалу в діяльності, пов'язаній з медіа [3, 14].

На основі вищезазначеного можемо стверджувати, що медіаосвічена людина має високий рівень розвитку медіаграмотності: вона не тільки є носієм і передавачем медіакультурних смаків і стандартів, але й сама створює нові елементи медіакультури сучасного суспільства.

Аналіз психолого-педагогічних джерел [3; 8; 11; 12; 17] дозволив визначити сучасний стан упровадження медіаосвіти в українських загальноосвітніх навчальних закладах. Рівень дослідженості проблеми показав, що вкрай необхідним є розвиток медіаграмотності саме в підлітковому віці. Це зумовлено декількома факторами:

- 1) підлітковий вік є надзвичайно важливим періодом для інтелектуального, фізичного та психоемоційного розвитку дитини;
- 2) сучасна дитина, як правило, досить активно спілкується з телевізійною, комп'ютерною, відео- і звукозаписуючою технікою;
- 3) учні, які зіштовхуються з потоком інформації, що постійно зростає, відчувають значні труднощі, коли необхідно виявити пошукові навички, самостійно критично оцінити отриману інформацію.

Ми цілком погоджуємося зі словами Л. Найдьонові: «Щоб дитина грамотно споживала медіа, треба поставити її в позицію творця» [11].

Тому, на наш погляд, створення шкільної газети «D.A.R-media» та вся позакласна виховна робота, що містить елементи медіаосвіти, покликані виховати такого споживача медіа, який міг би ефективно задовольняти свої інтереси, користуючись ЗМІ, критично аналізувати і оцінювати медіаповідомлення, а також мав би навички відстоювання активної життєвої позиції через медіаторчість.

Постановка завдання

Згідно з вищезазначеними фактами, можна виділити найважливіші аспекти для перевірки медіаграмотності учнів середнього та старшого шкільного віку:

- 1) аспект доступу до медіа;
- 2) аспект аналізу медіатекстів;
- 3) аспект оцінення медіатекстів;
- 4) аспект медіапродукції [1].

Оскільки учні КЗ ОСШ «Обдарованість» навчаються з 8-го класу, необхідно враховувати вікові межі й ознаки різного сприймання медіапродукції. У віці 12 років для учнів характерним є розуміння гумору й абстрактне мислення, емоційний розвиток і критичність, також з'являються самоконтроль і спокуса наслідування, розвивається соціальний інтелект. До 16 років формується розуміння мотивів дій і наслідків, розуміння медіареальності, акцентуються моральний розвиток і кримінальні проблеми, хвилюють стосунки з однолітками.

Отже, є суттєві вікові особливості сприймання медіа, пов'язані зі здатністю дитини розуміти реальність. Ці відмінності настільки суттєві, що без їхнього врахування неможливо коректно визначити наслідки медійного впливу на особистість та рівень медіаграмотності учнів [8].

Доцільність використання саме шкільної газети як засобу розвитку медіаграмотності учнів за чотирма аспектами визначається особливостями її створення та функціонування, метою і завданнями, які ставляться перед нею.

Виклад основного матеріалу дослідження.

За С. Чернявським, метою шкільної газети є надання актуальної, цікавої, корисної інформації для школяра, у зручний час, у зручному місці. Адже комунікація – це обмін враженнями, при цьому в учнівському колективі покращуються вміння працювати з інформацією, виховується медіасмак [15].

Перед шкільною газетою ставляться наступні завдання: по-перше, це створення шкільної спільноти (учні, педагоги, батьки); по-друге, морально-етичне виховання учнівської аудиторії, формування світогляду та виховання медіасмаку; по-третє, формування в школярів комунікативних умінь та навичок, умінь працювати з інформацією; по-четверте, формування та розвиток медіаграмотності учнів; інформування спільноти про події в житті школи.

Організація виробництва шкільної газети теж має свої особливості. Як і в дорослому виданні головним редактором розподіляються обов'язки між учнями шкільного

самоврядування з урахуванням творчих здібностей та вподобань. Авторами є школярі, які належать до тієї цільової аудиторії, що читатиме газету.

Завдяки зануренню в умови, що наближені до реальних, та використанню журналістських методів і прийомів для створення друкованого медіа учні швидко реалізують встановлений механізм запуску шкільної газети:

- 1) концепція, мета, завдання;
- 2) формування редакції;
- 3) контент-модель;
- 4) макет, графічна модель;
- 5) наповнення розділів;
- 6) друк, розповсюдження, просування [4; 5].

Дослідження специфіки створення та функціонування шкільної газети показало, що цей процес є доцільним підґрунтям для розвитку медіаграмотності учнів КЗ ОСШ «Обдарованість», узгоджується з показниками рівня розвитку медіаграмотності (за О. Федоровим), аспектами медіаграмотності учнів середнього та старшого шкільного віку (за Т. Баккою) та їхніми психологічними особливостями сприймання медіатекстів (за Л. Найдьоною).

Таким чином, нами було розроблено модель розвитку медіаграмотності учнів у процесі створення і функціонування шкільної газети, яка відображена на рис. 1.

Рис. 1. Модель розвитку медіаграмотності учнів у процесі створення і функціонування шкільної газети [13]

Із метою впровадження медіаосвіти в КЗ ОСШ «Обдарованість» та розвитку медіаграмотності учнів у навчально-виховному процесі було проведено педагогічний експеримент. Основою для якого стала узагальнена модель розвитку медіаграмотності учнів у процесі створення і функціонування шкільної газети «D.A.R-media», яка побудована на

основі взаємопов'язаних елементів і представлена чотирма блоками відповідно до показників рівня медіаграмотності.

В експерименті з дослідження рівня розвитку медіаграмотності учнів упродовж червня 2016 року – травня 2017 року брали участь 137 школярів КЗ ОСШ «Обдарованість» віком від 12 до 17 років.

Експеримент проведено у три етапи: перший (констатувальний) етап – діагностика початкового рівня розвитку медіаграмотності учнів; другий (формувальний) етап – апробація в експериментальній групі методів і прийомів розвитку медіаграмотності у процесі створення шкільної газети; третій етап – контрольне дослідження рівня медіаграмотності учнів у контрольній та експериментальній групах, моніторинг розвитку інформаційного і перцептивного показників. Розглянемо детальніше кожен з цих етапів.

На першому констатувальному етапі (червень-вересень 2016 року) було здійснено дослідження стану впровадження медіаосвіти. На основі спостережень за навчально-виховним процесом, опитування та анкетування учнів, психологічної діагностики було зібрано попередні дані про об'єкт дослідження.

Основними завданнями цього етапу було визначити:

- 1) особливості сформованості та розвитку медіаграмотності учнів, зокрема визначення мотиваційного і контактного показників;
- 2) вплив використання сучасних медіа на світосприйняття учнів;
- 3) можливі напрями розвитку медіаграмотності учнів у позакласній діяльності.

На формуальному етапі педагогічного експерименту (жовтень 2016 року – березень 2017 року) для реалізації розробленої моделі розвитку медіаграмотності учнів було сформовано редколегію, яка ввійшла до ЕГ.

Головний редактор – це вчитель, що знається на роботі електронних і друкованих медіа (учитель інформатики). Обирає разом із учнями головну тему номера. Редагує кінцевий вигляд газети, може вносити корективи в роботу всієї групи. Відповідальний за процес роботи над газетою.

Відповідальний редактор – це школяр, який контролює роботу творчої групи. Він стежить за тим, як готуються матеріали газети, і в який термін вони надходять до редакторів. Складає графік для юних журналістів.

Журналісти – це школярі, які відповідальні за певні рубрики. Займаються пошуком матеріалу, його впорядкуванням та висвітленням у репортажі (коментарі, інтерв'ю, або інформації).

Фотограф – це школяр, який має власний фотоапарат. Робить якісні знімки, і має уявлення про те, що ж таке «фотографія». Має бути присутнім на всіх заходах, що стосуються матеріалів газети.

Дизайнер – це школяр, який створює зовнішній вигляд газети. Має чітко орієнтуватися в хронології подій школи, знатися на пріоритетності розміщення матеріалів [16].

Назву газети «D.A.R-media» учні обрали відповідно до концепції шкільного медіа («Приєднуйтесь, якщо у вас є бажання творити, змінюватися та розвиватися, бо наш слоган: «Мрії & Відкриття, Можливості & Досягнення, Дослідження & Результати» (**D**ream & **D**iscovering, **A**bilities & **A**chievements, **R**esearch & **R**esults)). Знайди свій ДАР і обери свій шлях у медійному інформаційному просторі!»). Було також визначено цільову аудиторію (учні, вихователі, вчителі, батьки), мету і завдання шкільної газети, що відображено на рис. 2.

Рис. 2. Завдання шкільної газети «D.A.R-media»

Завдяки оволодінню методами та прийомами створення друкованого видання було сформовано *аспект доступу до медіа*. А саме: володіння доступом до інформаційних ресурсів у мережі Інтернет для здійснення власного проекту; уміння шукати і добирати медіатексти широкого спектра форм та обґрунтовувати причини свого вибору [1; 9].

Далі було проведено аналіз молодіжних друкованих та електронних видань (таблиця 1).

Таблиця 1.

Порівняння контенту шкільних газет

№	Рубрика	«14-та паралель»	«Скрепка»	«Кебета»
1	Новини класу / школи	–	–	+
2	Тема номера	+	+	+
3	Батьківська сторінка	–	+	–
4	Конкурси	+	+	–
5	Комікси, гумор	+	+	+
6	Проби пера	+	+	+

Шкільна газета Харківської гімназії №14	Міжшкільна газета медіа-групи «СКРЕПКА»	Шкільна газета КЗ Сумської обласної ради «Сумська обласна гімназія-інтернат для талановитих та творчо обдарованих дітей»

Отримані результати стали підґрунтям для формування постійних рубрик, контент-моделі та ключових тематичних напрямів газети «D.A.R-media», що відображені у таблиці 2.

Найпопулярніші рубрики шкільної газети

№	Рубрика	Зміст
1	Тема номера	Актуальна тема для номера (найголовніша подія місяця)
2	Психолог і Я (Говорить експерт)	Консультація психолога (вчителя) на одну із важливих, запропонованих раніше тем, що цікава для школярів. Погляд експерта на дану ситуацію
3	Проби пера	Вірші або оповідання від читачів
4	Конкурси	Обираються редколегією
5	Сміхотерапія	Кумедні ситуації з життя школи, анекдоти

Через контент-аналіз головним редактором було сформовано *аспект аналізу медіатексту* (зокрема друкованого): міркування, що основний зміст газети передається через комбінацію елементів; ідея того, як жанр проявляє очікування аудиторії стосовно змісту медіатексту; розуміння ряду шляхів організації й подання життєвого матеріалу в медіатексті та критичний аналіз думок інших учнів; порівняння й аналіз медіатекстів однакових і різних типів (наприклад, репортажів у різних газетах) [1].

Наступним кроком став розгляд цільової аудиторії школи-інтернату, адже за рахунок інтересів підлітків визначилась головна тема номера. Редколегією було створено інформаційну модель та макет першого випуску газети, які можна побачити на рис.3.

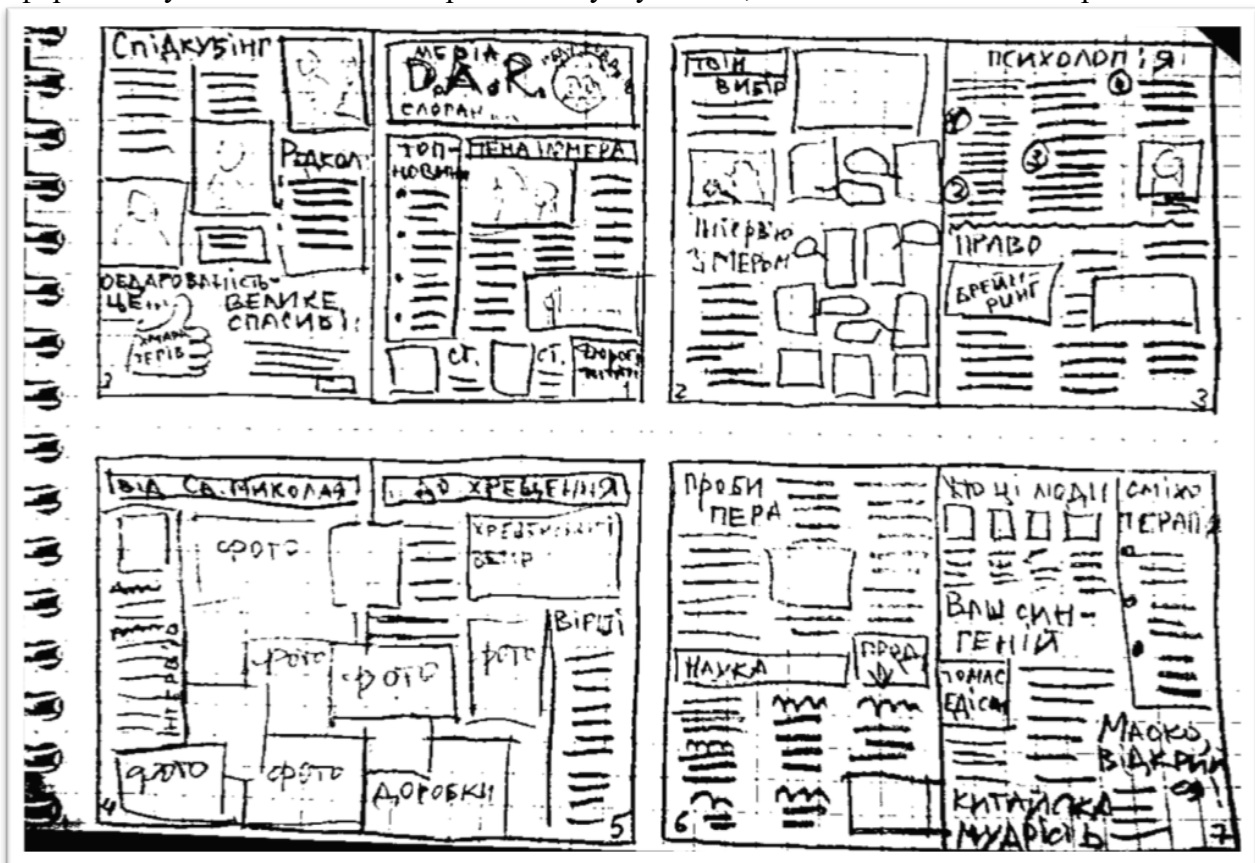

Рис. 3. Макет шкільної газети «D.A.R-media»

Наслідком цього етапу стало формування в учнів *аспекту оцінення медіатексту*: визначення різниці між реальною подією та її відображенням у газеті, використання медіатексту для дослідження людських відносин, нових ідей, критичний аналіз цього, пояснення, як медіатексти можуть впливати на аудиторію; оцінка ефективності різних

На нашу думку, у процесі роботи редколегії над створенням газети, основну увагу варто приділити впровадженню саме інтерактивних методів медіаосвіти з використанням найсучасніших інформаційних технологій. Оскільки, саме ці методи та форми передбачають активну взаємодію між учасниками освітнього процесу, роботу з досвідом аудиторії, зокрема з досвідом взаємодії з мас-медіа, що сприяє формуванню соціальних якостей учнів та основних компонентів їх медіаграмотності, адже шкільне видання орієнтується саме на учнів, одна група яких бере участь в активному створенні (ЕГ), а друга – у «споживанні» інформації (КГ).

Аналіз результатів дослідження рівня медіаграмотності учнів.

Під час дослідження розвитку медіаграмотності учнів КЗ ОСПШ «Обдарованість» у процесі створення та функціонування шкільної газети «D.A.R-media», було проведено вхідне анкетування, в якому взяли участь 137 учнів, з них 54 хлопці та 83 дівчини.

До експериментальної групи (ЕГ) увійшли 62 учні 8-11 класів, з них 37 дівчат та 25 хлопців. До контрольної групи (КГ) увійшли 75 учнів 8-11 класу, з них 46 дівчат та 29 хлопців.

За допомогою анкетування отримали наступні результати. На перше запитання «Які жанри цікавлять вас у пресі?» кожен з учнів обрав довільну кількість варіантів відповідей. Результати опитування показано на рис.6.

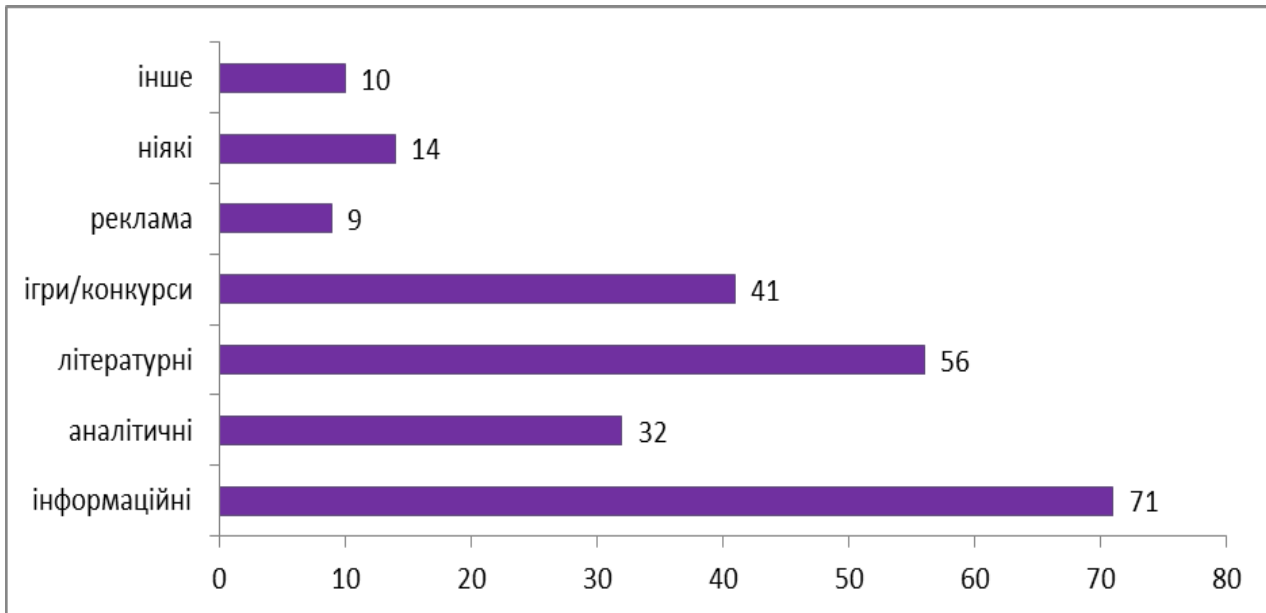

Рис.6. Жанри, що цікавлять учнів у пресі

Можна побачити, що школярі у свій вільний час віддають перевагу інформаційним жанрам (замітка, звіт, інтерв'ю) (51,8%), літературним творам (роман, повість, оповідання, новела, вірші) (40,9%), конкурсам, ребусам, кросвордам (29,9%) та іншим друкованим публікаціям. З цього можна зробити висновок, що підлітків найбільше цікавлять новини, література та розважальні видання. Цю інформацію було використано у процесі створення рубрик шкільної газети. Також, задля чіткого розуміння інтересів вихованців нами було визначено, які теми цікавлять нашу читацьку аудиторію (рис.7).

Можна помітити, що учнів найбільше приваблюють пригодницькі (47,4%), науково-технологічні (44,5%), молодіжні (44,5%), а також історичні (35%) та містичні (31,4%) теми. Політика (8%), мораль (11,7%) і релігія (5,1%) відходить на другий план. Найменш цікавою виявилась педагогічна тема (2,2%). Можливо, це спричинено тим, що у рамках шкільного життя підлітки отримують достатньо повідомлень з цієї сфери, тому у свій вільний час прагнуть розслабитись від занять.

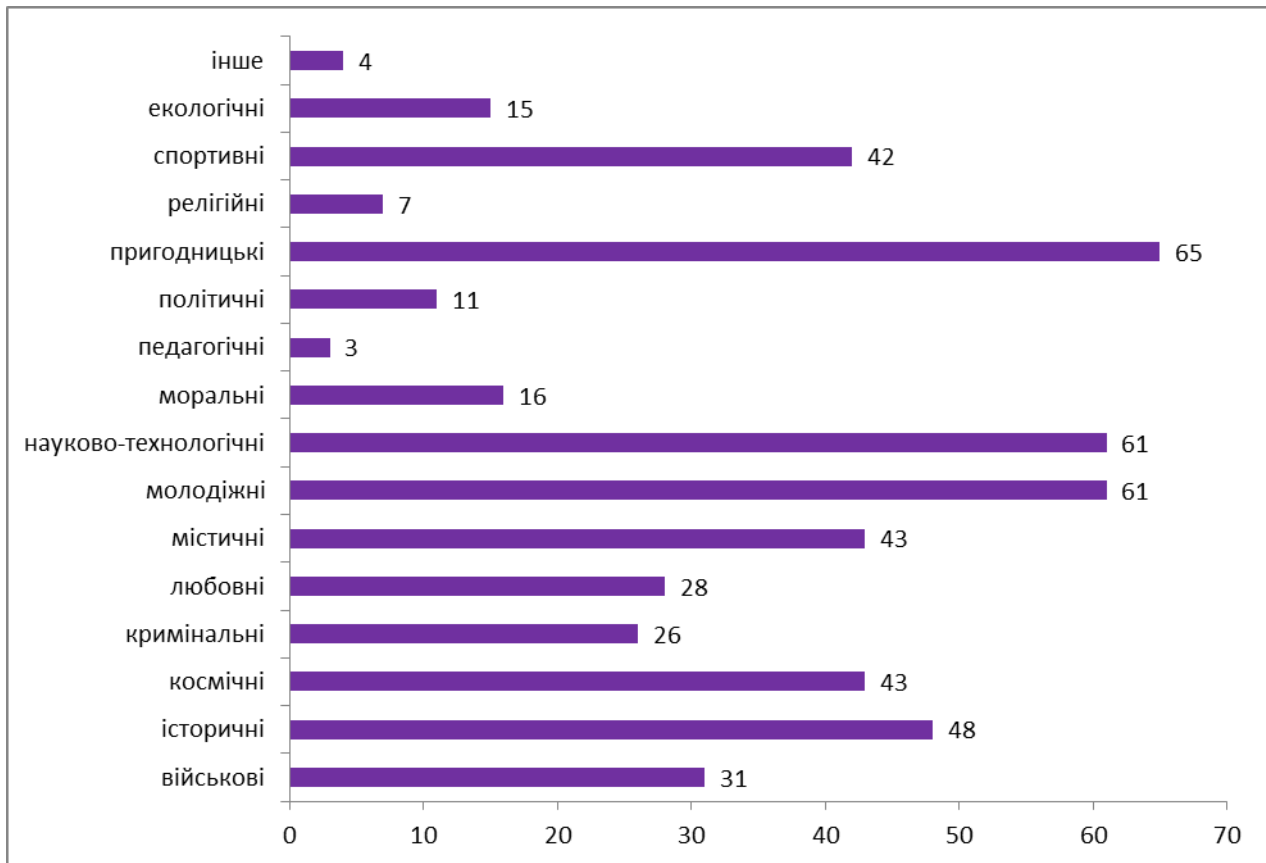

Рис.7. Темы, що цікавлять учнів у пресі, радіо/телепередачах, інтернет-сайтах, комп'ютерних іграх

На питання «Як часто ви дивитесь телевізор?» було отримано дані, що зображені на рис.8. Виявилось, що взагалі не дивляться телевізор 14,6% респондентів, роблять це рідко – 26,3%, кілька разів на тиждень – 32,8%, декілька разів на місяць – 21,9% опитуваних, оскільки проживають п'ять днів на тиждень у школі. З цього слідує, що учні школи-інтернату «Обдарованість» не присвячують багато часу переглядові телевізійних програм, новин чи проектів, тому їх дійсно може зацікавити саме друковане шкільне видання.

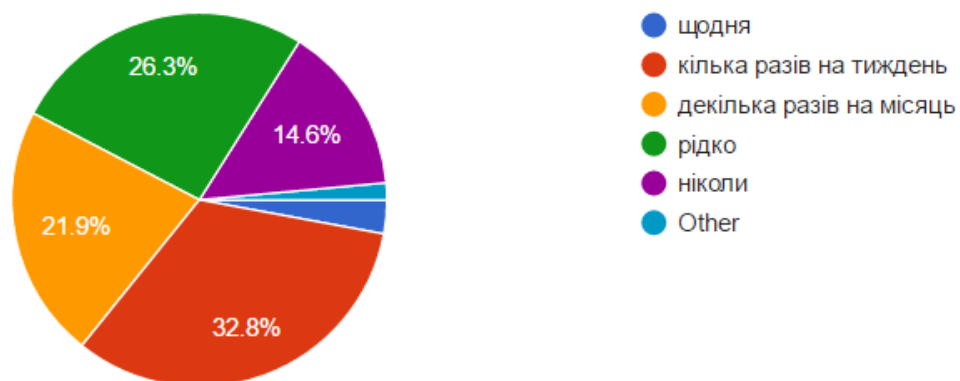

Рис.8. Частотність перегляду учнями телевізора

Але, визначивши контактний показник за тим, як часто учні користуються Інтернетом (рис.9), нами було зроблено висновок, що серед школярів не має тих, хто зовсім не користується світовою мережею, навпаки, велика кількість учнів використовує її майже щодня (92%).

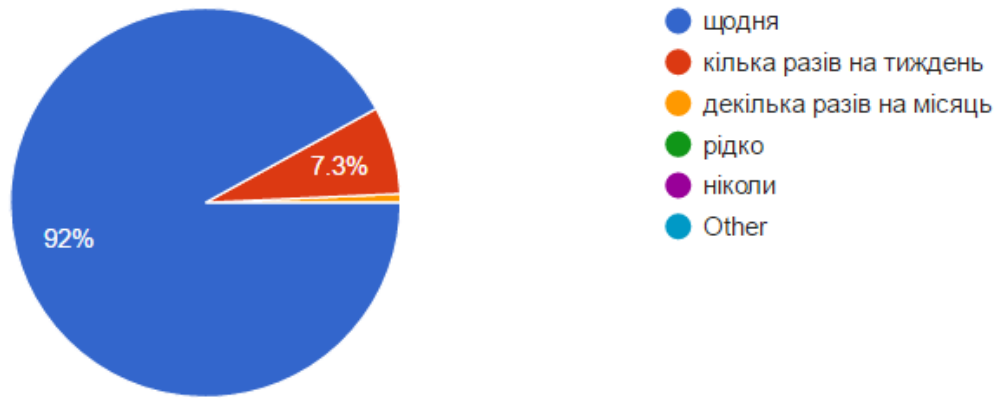

Рис.9. Частотність користування учнями Інтернетом

Також досліджено, що у 90,2% респондентів є домашній Інтернет, 85,1% опитуваних мають вдома персональний комп'ютер та 86,8% користуються смартфоном. Для визначення мотиваційного показника рівня медіаграмотності учнів було взято за основу опитувальник О. Федорова [14]. Основні мотиви контактів учнів з медіа можна побачити на рис.10.

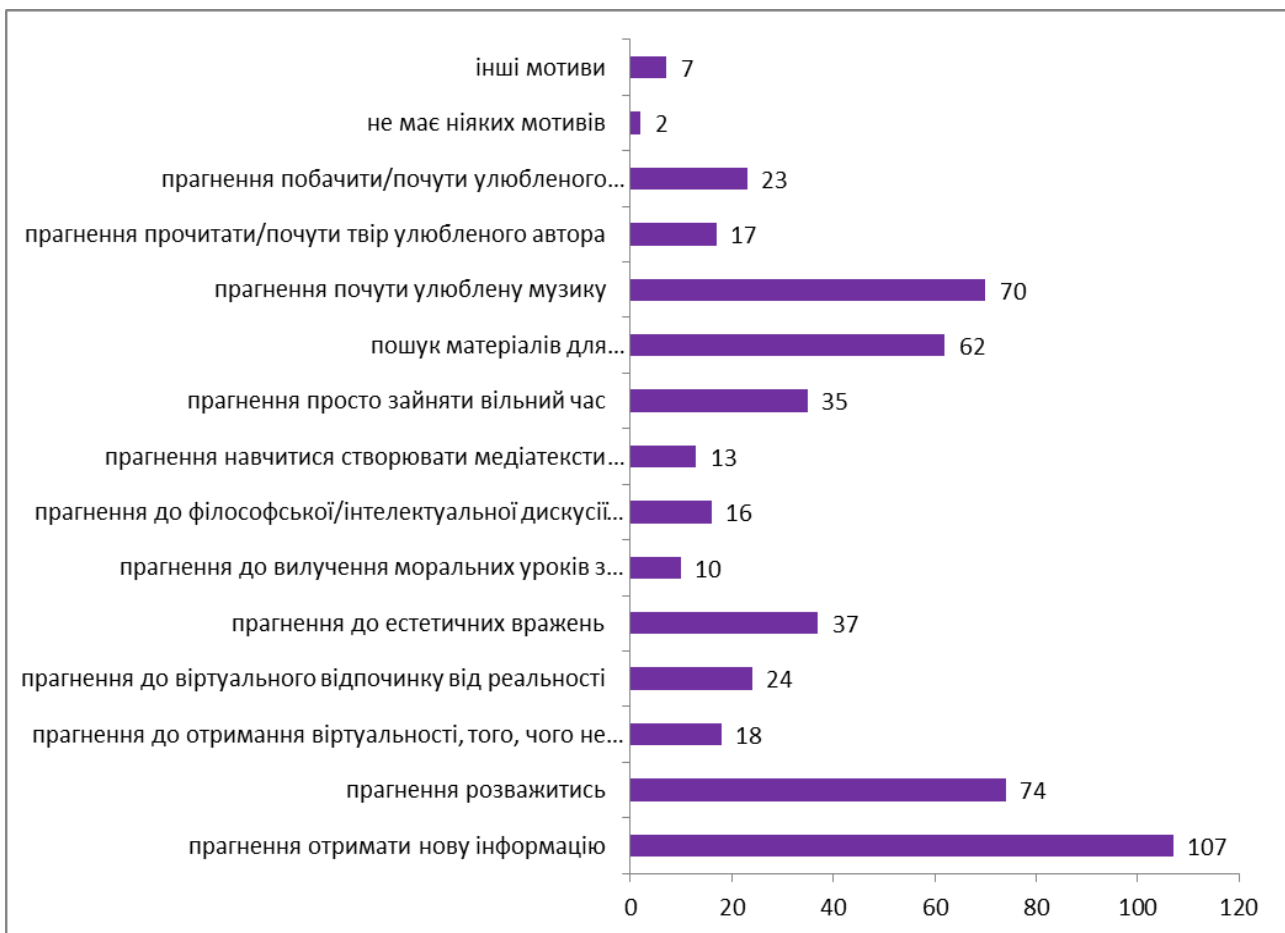

Рис.10. Основні мотиви контактів учнів з медіа (пресою, телебаченням, кінематографом, радіо, Інтернетом і т.д.). Кожен респондент обрав не більше 5 варіантів відповідей

Отже, оскільки учні КЗ ОСШ «Обдарованість» вагому частку вільного часу приділяють Інтернету, спілкуванню у соціальних мережах, то доцільним було б створення електронного видання. Так, у подальшому розвитку нашого дослідження плануються випуски електронної шкільної газети з публікацією на сайті навчального закладу.

Перевірка інформаційного показника медійної грамотності учнів 8-11 класів здійснювалася за наступним блоком запитань. По-перше, респонденти відповідали на питання: «Що таке медіатекст?» (рис.11).

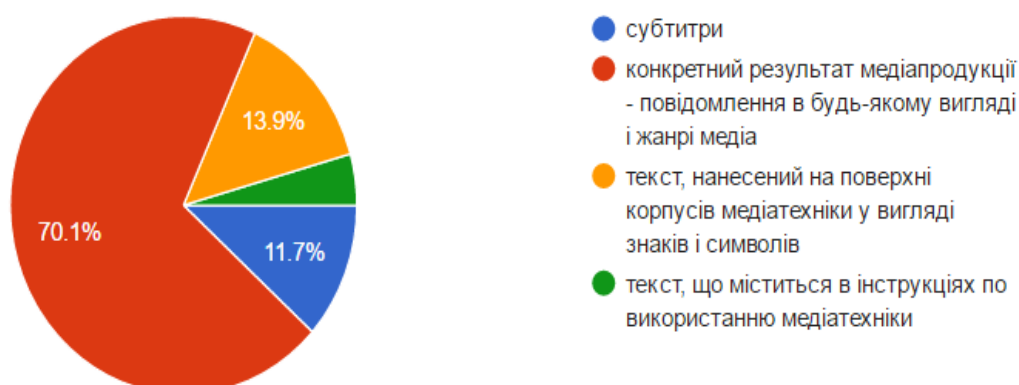

Рис.11. Визначення поняття «медіатекст»

Корисно було дізнатись, що вихованці КЗ ОСШ «Обдарованість» розуміють під словом «медіакультура», результати опитування можна побачити на рис.12.

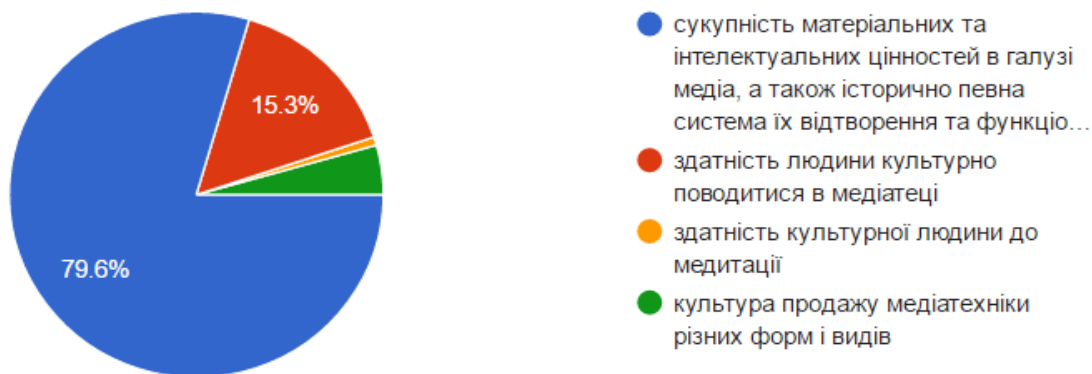

Рис.12. Тлумачення поняття «медіакультура»

На цих діаграмах можна побачити, що майже 80% опитуваних правильно визначили поняття «медіакультура» як сукупність матеріальних та інтелектуальних цінностей у галузі медіа, а також історично певна система їх відтворення та функціонування в соціумі. 70% респондентів безпомилково вказали, що медіатекст – це повідомлення в будь-якому вигляді та жанрі медіа.

Відповіді на запитання: «Що таке мова медіа?» та «Що таке медіакомпетентність?» дозволили з'ясувати рівень обізнаності учнів з основних понять сфери медіа (рис. 13 та рис.14 відповідно):

Рис.13. Визначення поняття «мова медіа»

Рис.14. Визначення поняття «медіакомпетентність»

Відносна більшість учнів, а саме (78,8%) визначили, що мова медіа – це комплекс засобів і прийомів виразності, що використовуються при створенні конкретних медіатекстів.

На питання «Що таке медіакомпетентність?» 60% респондентів відповіли правильно, що це здатність людини до сприйняття («читання»), інтерпретації, оцінки, створення і передачі медіатекстів різних жанрів.

Під час дослідження ЕГ (62 респондента) нами було порівняно самооцінку учнями рівня медіаграмотності за 10-бальною шкалою (де 1 – не вмію критично аналізувати інформацію, не вважаю себе медіаграмотним, а 10 – вмію та знаю, як критично оцінювати і аналізувати медіатексти, вважаю себе медіаграмотним) на констатувальному та формувальному етапах (рис.15).

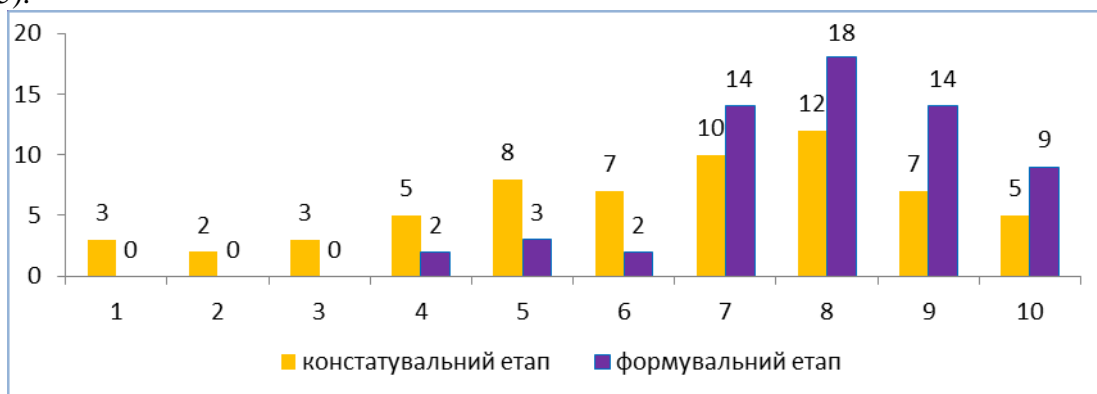

Рис.15. Самооцінка учнями рівня медіаграмотності за 10-бальною шкалою

На контрольному етапі експерименту (квітень-травень 2017 року) було досліджено, як змінився рівень медіаграмотності учнів у контрольній та експериментальній групах у порівнянні з констатувальним етапом.

Л. Найдьонова в своїй книзі «Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу» [11] для визначення рівня сформованості медіаграмотності запропонувала такі компоненти:

1) технічний (користувацькі здібності) – щодо використання медіа, він концентрується на взаєминах між індивідом і різними медіа (преса, радіо, телебачення, Інтернет);

2) когнітивний (критичне розуміння) – щодо критичного усвідомлення й оцінювання змісту медіа. Цей компонент концентрується на відносинах між індивідом і змістом (контентом) інформації;

3) комунікативний (здатність до спілкування) концентрується на стосунках, які індивіди будують з іншими за допомогою медіа через створення контенту, включаючи соціальні відносини, громадську участь тощо.

Так, у таблиці 3 можна побачити відповідність рівнів та критеріїв визначення технічного компонента медіаграмотності.

Таблиця 3.

Рівні та критерії технічного компонента медіаграмотності		
Рівень	Специфічні характеристики	Результати
1	2	3
Базовий	Набір здібностей, що допомагають у простому базовому застосуванні медіа. Використання знань базових функцій, засобів для досягнення спеціальних результатів. Базове користування медіа.	Застосування та розуміння простих технічних функцій медіазасобів. Розуміння і декодування інтерфейсів та базових кодів медіазасобів
Середній	Індивідуальне вільне володіння медіа, глибоке знання їх функціонування, вміння здійснювати складні операції. Досконале користування медіа.	Застосування та розуміння більш складних технічних функцій медіазасобів. Адаптація та персоналізація інтерфейсів медіазасобів під власні умови і інтереси. Здатність шукати, оцінювати й обирати технічну інформацію щодо медіапристроїв
Розвинутий	Учень має глибокі знання медіазасобів (платформ, технологій та їх використання) і може аналізувати і, зрештою, трансформувати умови використання медіа. Активне використання медіа в повсякденному житті.	Вміння удосконалити стратегії пошуку інформації щодо медіазасобів. Критична обізнаність щодо медіапроблем. Спроможність трансформувати умови використання медіа

За вище зазначеними критеріями було отримано дані, що показали динаміку розвитку технічного компоненту медіаграмотності учнів до і після проведення експерименту (рис. 16):

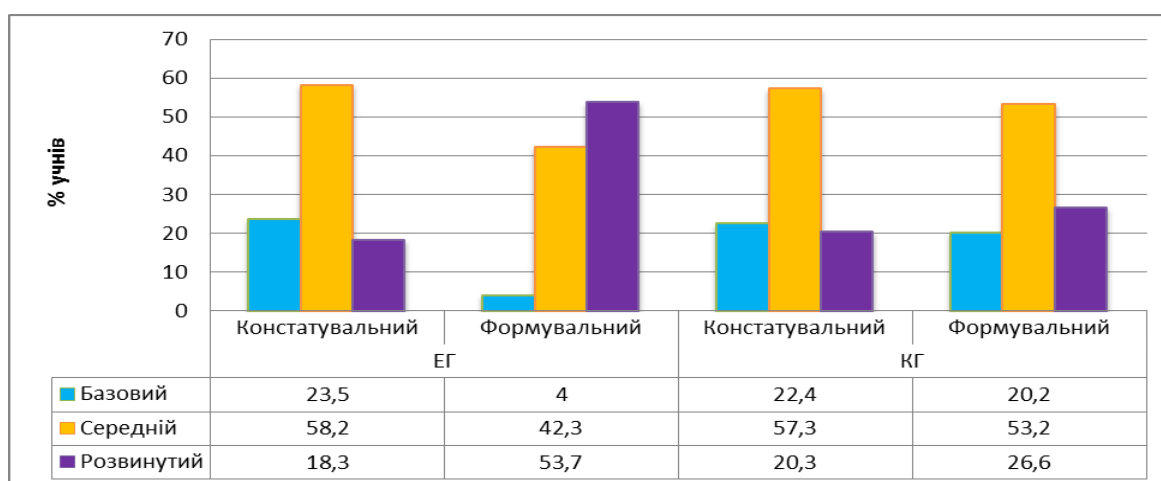

Рис. 16. Динаміка розвитку технічного компоненту медіаграмотності учнів до і після проведення експерименту

Аналіз отриманих даних дозволяє стверджувати, що в учнів експериментальної групи спостерігається позитивна динаміка розвитку користувацьких здібностей, а саме розвинутий рівень цієї якості відмічено у 53,7% респондентів після експерименту, показники базового та середнього рівня зменшуються з 23,5% до 4% і з 58,2% до 42,3% відповідно.

У контрольній групі спостерігається теж позитивна динаміка розвитку цієї якості, але відсоток респондентів з розвинутим рівнем збільшується лише на 6,3%. Кількість учнів, що мали на констатувальному етапі базовий рівень розвитку технічного компоненту майже не змінилась (зменшилась з 22,4% до 20,2%). Із середнім рівнем у КГ спостерігається негативна динаміка (57,3% – до експерименту, 53,2% – після).

Таким чином, завдяки залученню учнів ЕГ до створення друкованого видання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій було розвинуто їхні технічні здібності (декодування або розшифрування інтерфейсів, здатність використовувати специфічні функції медіазасобів, можливість отримувати доступ до медіа, уміння використовувати ІКТ для реалізації власного медіапродукту).

Індивідуальний рівень розуміння медіаконтенту пов'язаний зі здатністю декодувати й оцінити сенс медіатекстів, тому його неможливо розкрити через пряме спостереження за поведінкою. Можна лише дедуктивно зробити висновок про існування цих навичок, розглядаючи певні види знань чи ставлення, яке індивіди мають стосовно певних тем.

У наступній таблиці представлено зв'язки між характеристиками обраних навичок критичного розуміння, їхніми рівнями і критеріями визначення [11].

Таблиця 4.

Рівні та критерії критичного розуміння як когнітивного компонента індивідуальної медіаграмотності

Рівень	Специфіка характеристики рівня	Критеріальний результат
Базовий	Учень уміє здобувати, узагальнювати (підсумовувати) і синтезувати інформацію.	Розуміння медіаконтенту: читання медіатекстів; розрізнення контенту
Середній	Учень знає, як оцінювати інформацію, що її потребує, використовує й удосконалює стратегії інформаційного пошуку. Визнає принципи, які передбачають відповідальне використання медіакомунікації та створення контенту	Оцінення медіаконтенту, користувацької поведінки, критичного пошуку інформації, якості джерела, якості форми, приватності, авторського права.
Розвинутий	Учень має знання про медіасистему, здатний оцінювати її (зокрема, намагається трансформувати умови, що впливають на комунікативні зв'язки і створення власної продукції), виступає діячем	Обізнаність щодо медіаконтексту і медіарегулювання: знання про медіавласників, медіафонди, тощо

Відповідно до обраної методики перевірки когнітивного компонента медіаграмотності учнів можна виділити декілька індикаторів критичного розуміння учнями медіатекстів. Якщо в процесі *читання текстів* учень здатен зрозуміти, використати і відобразити письмовий текст згідно з досягненням власних цілей, розвинути власні знання, тоді він має базові навички декодування письмових текстів.

Уміння класифікувати письмовий та аудіовізуальний тексти (*розрізняти контент*) вимірюється змогою учня розрізняти серед розмаїття текстів ті, що орієнтовані на опис і представлення реальності, та тих, які висловлюють судження, аргументи чи умовні (фіктивні) елементи, що відокремлені від реальності. Щодо газет, то необхідним є вміння розрізняти редакторські матеріали, новини, статті, авторські думки, рекламу. Головний аспект – здатність розрізняти серед текстових описів ті, на які можна покладатися (мають референтні характеристики) та інші матеріали – зі спірними оцінковими судженнями чи переконувальним характером [11, 18].

За вказаними вище критеріями розуміння медіаконтенту і його функціонування було виявлено динаміку розвитку когнітивного компоненту медіаграмотності учнів на констатувальному та контрольному етапах експерименту (рис.17).

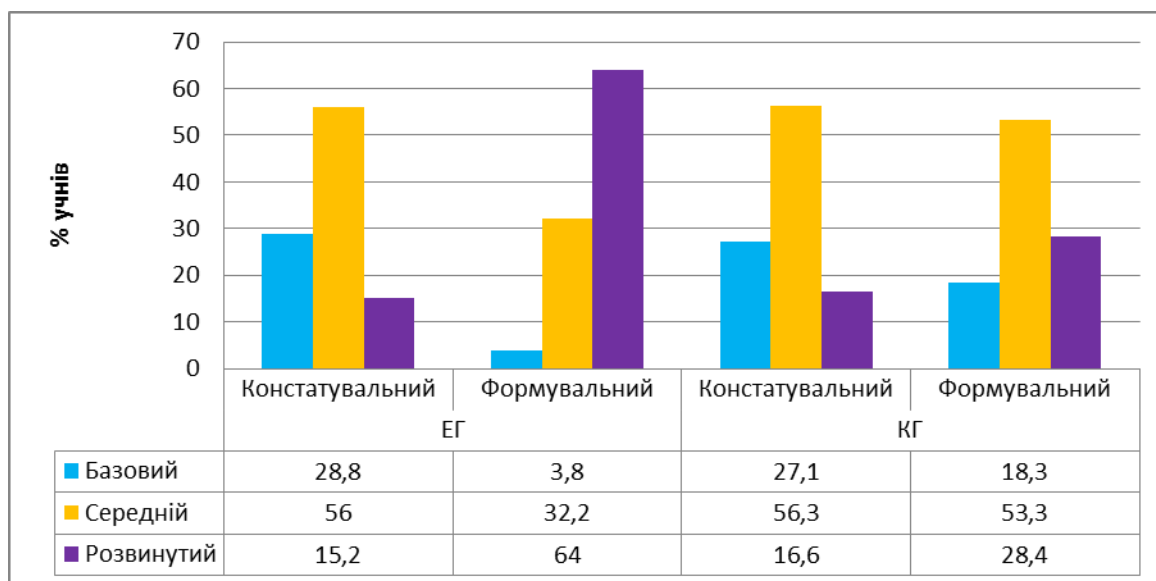

Рис.17. Динаміка розвитку когнітивного компоненту медіаграмотності учнів до і після проведення експерименту

Отже, на констатувальному етапі базовий рівень когнітивного компонента індивідуальної медіаграмотності був притаманний 28,8% респондентів ЕГ та 27,1% – КГ. Середній рівень показали 56% учнів, що входили до ЕГ, та 56,3% – КГ. Розвинутого рівня досягли лише 15,2% респондентів ЕГ та 16,6% – КГ.

Проведені після реалізації запропонованої моделі розвитку медіаграмотності повторні діагностувальні зрізи продемонстрували такі результати: в ЕГ зафіксовано 64% учнів із розвинутим рівнем когнітивного компонента медіаграмотності, що на 48,8% вище в порівнянні

з даними на початок експерименту, у КГ цей показник збільшився лише на 11,8%; зафіксовано 32,2% учнів ЕГ, які виявили середній рівень (у КГ – 53,3%); на базовому рівні сформованості критичного розуміння медіатекстів після експерименту залишилося 3,8% учнів ЕГ (у КГ – 18,3%).

Звідси можна побачити, що завдяки залученню учнів ЕГ до створення шкільної газети підвищився рівень їх критичного сприйняття медіатекстів та змінилося ставлення до власної медіаграмотності.

Відповідно до поставлених завдань було виявлено особливості створення шкільної газети в навчально-виховному процесі спеціалізованого начального закладу; теоретично обґрунтовано та експериментально досліджено ефективність створення і функціонування шкільної газети та її вплив на розвиток медіаграмотності учнів.

Наступним кроком нашого дослідження було створення електронної версії газети «D.A.R-media» в он-лайн редакторі Calameo та публікація на сайті школи http://obdarovanist.at.ua/index/d_a_r_media/0-246 (рис.18).

Рис.18. Електронна версія газети «D.A.R-media» в он-лайн редакторі Calameo

У подальшому дослідженні планується впровадження медіаосвітніх технологій у позакласній виховній роботі; моніторинг рівня медіаграмотності учнів за інформаційним, інтерпретаційним та діяльнісним показниками і визначення рівня комунікативного компонента.

Висновки.

Шкільна газета «D.A.R-media» та вся позакласна виховна робота, що містить елементи медіаосвіти, покликані реалізувати завдання Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, а саме:

- 1) захистити дітей від потенційно шкідливих ефектів медіа;
- 2) виховати такого споживача медіа, який міг би ефективно задовольняти свої інтереси, використовуючи засоби масової комунікації формувати навички колективної діяльності та діалогового спілкування, сучасного світосприйняття, активної життєвої позиції.

На основі аналізу наукових джерел було уточнено, що медіаграмотність – це здатність людини почути, побачити, та створити власний медіаконтент. Учні самостійно можуть вдосконалювати свої уміння та працювати в колективі. При цьому, розвиваючи інтерактивну навичку спілкуватися за допомогою медіа, висловлювати власні думки. Цей досвід здобувається через активне вивчення різноманітних жанрів медіатекстів.

Таким чином, у результаті нашого дослідження можна зробити такі висновки:

1. Участь у роботі над створенням шкільної газети допомагає школярам розвивати власну медіаграмотність, здобувати практичні уміння та навички у розв'язанні різноманітних життєвих завдань.

2. Розроблена модель розвитку медіаграмотності учнів на кожному етапі створення шкільного друкованого видання, з урахуванням ключових аспектів і показників рівня медіаграмотності є ефективною.

3. Аналіз показників рівня розвитку медіаграмотності (за О. Федоровим), аспектів медіаграмотності учнів середнього та старшого шкільного віку (за Т. Баккою) та їх психологічних особливостей сприйняття медіатекстів (за Л. Найдьоновною) показав, що специфіка створення та функціонування шкільної газети «D.A.R-media» є доцільним підґрунтям для розвитку медіаграмотності учнів КЗ ОСШ «Обдарованість».

Отримані результати можуть бути використані у практиці впровадження медіаосвіти в інших навчальних закладах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакка Т. Медіаграмотність та критичне мислення на уроках суспільствознавства: посібник для вчителя / Т. Бакка, О. Бурім, О. Волошенюк, Р. Євтушенко, Т. Мелешченко, О. Мокрогуз; За ред. В. Іванова, О. Волошенюк. – К.: ЦВП, АУП, 2016. – 243 с.
2. Баришполець О. Т. Український словник медіакультури / О.Т. Баришполець; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та педагогічної психології. – К.: Міленіум, 2014. – С. 40.
3. Бойко С.Т. Медіаграмотність як основа інформаційно-психологічної безпеки особистості в сучасних умовах / С.Т. Бойко // Український психолого-педагогічний науковий збірник. – 2015. – № 6. – С.18-24.
4. Гадзинська І. Шкільна газета: Якщо починати з нуля / Матеріали науково-практичного семінару «Як створити сучасну шкільну газету». – Х.: ХАНО, 2013.
5. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>
6. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzheniya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya/
7. Медиакод. Инструкция по выживанию в медийно насыщенной среде: пособие для учителя / Перевод с англ. М. Касперович, А. Ворошиловой; ред. К. Флойд, Ю. Халлин. – FOJO: Media Institute. – 47 с.
8. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід / За ред Л.А. Найдьонової, О.Т. Баришпольця. – К. Міленіум, 2009. – 440 с.
9. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О.В. Волошенюк; за науковою редакцією В.В. Різуна. – К.: Центр вільної преси, 2012. – 352 с.
10. Маклюэн Г. М. Понимание медиа: Внешние расширения человека / Пер. с англ. В. Николаева. – М.: КАНОН-пресс-Ц», «Кучково поле», 2003. – С. 5-6.
11. Найдьонова Л.А. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу: Підручник / Л.А. Найдьонова; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Вид. друге, стер. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2015. – 244 с.
12. Пометун Е.И. Критическое мышление для всех: Самоучитель /Е.И. Пометун, И. М. Сущенко, Л.Н. Пилипчатина, И.А. Баранова. – К., 2012. – 184 с.
13. Рибіна Ю.О. Модель розвитку медіаграмотності учнів у процесі створення та функціонування шкільної газети / Ю.О. Рибіна / Матеріали V Міжнародної науково-методичної конференції «Практична медіаграмотність: міжнародний досвід та українські перспективи». – Київ, 2017. – С. 231-236.
14. Федоров А.В. Медиаобразование и медиакомпетентность: анкеты, тесты, контрольные задания / А.В. Федоров. – Таганрог: Изд-во Таганрог. гос. педаг. ин-та, 2009. – С. 26.
15. Чернявський С. Як створити сучасну шкільну газету: Навчальний модуль / С. Чернявський. – К.: Академія української преси, Центр вільної преси, 2014. – 75 с.
16. Шевченко І.Л. Як створити підлітковий мультимедійний ЗМІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.skrepka-media.com.ua/index.php/masterklas/pressklas/item/172-kak-sozdat-shkolnuyu-pechatnuyu-gazetu>
17. Шейбе С. Медіаграмотність. Критичне мислення у мультимедійному світі / С. Шейбе, Ф. Рогоу / Перекл. з англ. С. Дьома; за загал. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. – К. : Центр вільної преси, Академія української преси, 2014. – 319 с.
18. Шарко В.Д. Медіакомпетентність як компонент методичної підготовки вчителя та підходи до її діагностування / В.Д. Шарко // Інформаційні технології в освіті. – 2012. – №13. – С.84-90.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Bakka, T., Burim, O., Volosheniuk, O., Yevtushenko, R., Meleshchenko, T., Mokrohuz, O. (2016). Mediahramotnist ta krytychne myslennia na urokakh suspilstvoznnavstva: posibnyk dlia vchytelia. Za red. Ivanova, V., Volosheniuk, O., K: TsVP, AUP, 243.
2. Baryshpolets O. T. (2014). Ukrainskyi slovnyk mediakultury. Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy, Instytut sotsalnoi ta pedahohichnoi psykholohii, K.: Milenium, 40.

3. Boiko, S. T. (2015). Mediahramotnist yak osnova informatsiino-psykholohichnoi bezpeky osobystosti v suchasnykh umovakh. *Ukrainskyi psykholoho-pedahohichni naukovyi zbirnyk*, 6, 18-24.
4. Hadzyna, I. (2013). Shkilna hazeta: Yakshcho pochynaty z nulia. *Materialy naukovo-praktychnoho seminaru «Iak stvoryty suchasnu shkilnu hazetu»*, Kh.: KhANO.
5. Zakon Ukrainy «Pro drukovani zasoby masovoi informatsii (presu) v Ukraini». (b.d.). Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>
6. Kontsepsiia vprovadzhennia mediaosvity v Ukraini (nova redaktsiia). (b.d.). Retrieved from http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kontsepsiya_vprovadzhennya_mediaosvity_v_ukraini_nova_redaktsiya/
7. Perevod s anhl. Kasperovych, M., Voroshylynoi, A. Red. Floid, K., Khallyn, Yu. *Medyakod. Ynstruktsiya po vizhyvanyiu v medyino nasishchennoi srede: posobye dlia uchytelia*. (b.d.). FOJO: Media Institute, 47.
8. *Mediakultura osobystosti: sotsialno-psykholohichni pidkhid / Za red L.A. Naidonovoi, O.T. Baryshpoltsia. – K. Milenium, 2009. – 440 s.*
9. *Mediaosvita ta mediahramotnist: pidruchnyk / Red-upor. V. F. Ivanov, O.V. Volosheniuk; za naukovoio redaktsiieiu V.V. Rizuna. – K.: Tsent vilnoi presy, 2012. – 352 s.*
10. Makliuyen, H. M. (2003). Ponymanye medya: Vneshnye rasshyreniya cheloveka. *Per. s anhl. Nykolaeva, V., M.: KANON-press-Ts», «Kuchkovo pole», 5-6.*
11. Naidonova, L.A. (2015). *Mediapsykholohiia: osnovy refleksyvnoho pidkhodu: Pidruchnyk. Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy, Instytut sotsialnoi ta politychnoi psykholohii, Vyd. druhe, ster., Kirovohrad: Imeks-LTD, 244.*
12. Pometun, E.Y., Sushchenko, Y. M., Pylypchatyna, L.N., Baranova, Y.A. (2012). *Krytycheskoe mishlenye dlia vsekh: Samouchitel. K., 184.*
13. Rybina, Yu. O. (2017). Model rozvytku mediahramotnosti uchniv u protsesi stvorennya ta funktsionuvannya shkilnoi hazety. *Materialy V Mizhnarodnoi naukovo-metodychnoi konferentsii «Praktychna mediahramotnist: mizhnarodnyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy»*, Kyiv, 231-236.
14. Fedorov, A. V. (2009). *Medyaobrazovanye y medyakompetentnost: ankety, testy, kontrolnye zadanyia. Tahanroh: Yzd-vo Tahanroh. hos. pedah. yn-ta, 26.*
15. Cherniavskiy, S. (2014). *Yak stvoryty suchasnu shkilnu hazetu: Navchalnyi modul. K.: Akademiia ukraïnskoi presy, Tsent vilnoi presy, 75.*
16. Shevchenko, I. L. *Yak stvoryty pidlitkovyi multymediinyi ZMI*. (b.d.). Retrieved from <http://www.skrepka-media.com.ua/index.php/masterklas/pressklas/item/172-kak-sozdat-shkolnuyu-pechatnuyu-gazetu>
17. Sheibe, S., Rohou, F. (2014). *Mediahramotnist. Krytychne myslennia u multymediinomu sviti. Perekl. z anhl. Doma, S., za zahal. red. Ivanova, V. F., Volosheniuk, O. V., K.: Tsent vilnoi presy, Akademiia ukraïnskoi presy, 319.*
18. Sharko, V. D. (2012). *Mediakompetentnist yak komponent metodychnoi pidhotovky vchytelia ta pidkhody do yii diahnostuvannya. Informatsiini tekhnolohii v osviti, 13, 84-90.*

Стаття надійшла до редакції: 15.05.2017

Julia Rybina

G.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine

DEVELOPMENT OF STUDENTS' MEDIA LITERACY IN THE PROCESS OF CREATING SCHOOL MEDIA

Nowadays, a rapid development of information and communication technologies enables combine a number of formats for presenting information into one communication unit. That is why the media (Internet especially) is not just tools for young generation for learning the modern world. Children enjoy in dealing with modern technologies. However not everyone has sufficient skills to objectively assess the true meaning of the information received. That is why children are more inclined for their mind to be manipulated and they are more inclined for blind imitating of attractive images. Owing to the above, the most priority-driven of modern education is the usage of information and communication technologies and media education for forming the skills of students' orientation in the information field and for forming the development of media immunity of

the personality which makes the personality able to resist to the aggressive media space. Teachers face the challenge of introducing media education in middle and high schools.

To implement the media education at the municipal institution regional specialized residential school "Giftedness" the pedagogical experiment was carried out there. The basis of the experiment is the generalized model of media literacy development for students that was used during for making and functioning the school newspaper «D.A.R-media».

Theoretical aspects of the implementation of media education in the teaching and educational process of a specialized educational institution are considered in this study. A model for the development of the media literacy of students in the process of creating a school printed publication is proposed. Some results of research on the level of media literacy of students are highlighted and prospects for work on introducing media education of teachers and teachers are outlined.

Key words: Information and communication technologies, media education, media literacy, school newspaper

Рыбина Ю.А.

Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды, Харьков, Украина

РАЗВИТИЕ МЕДИАГРАМОТНОСТИ УЧАЩИХСЯ В ПРОЦЕССЕ СОЗДАНИЯ ШКОЛЬНОГО МЕДИА

В настоящее время стремительное развитие информационно-коммуникационных технологий позволяет объединить в одном средстве коммуникации несколько форматов представления информации. Поэтому для современных детей и молодежи медиа (особенно Интернет), гораздо больше, чем средства познания окружающего мира. Детям нравится иметь дело с новыми технологиями, но не все обладают достаточными навыками, чтобы объективно оценивать истинный смысл получаемой информации, поэтому дети более склонны к манипуляциям сознанием и слепому подражанию привлекательных образов.

Учитывая это, в современной системе образования возникает острая потребность во внедрении медиаобразования, одна из главных задач которой заключается в развитии медиаграмотности учащихся. Приоритетным является использование информационно-коммуникационных технологий и медиапедагогики для формирования умений ориентации учащихся в информационном поле, развития медиаимунитета личности, который делает ее способной противостоять агрессивной медиасреде.

С целью внедрения медиаобразования в Коммунальном учреждении «Областная специализированная школа-интернат «Одаренность» Харьковского областного совета» и развития медиаграмотности учащихся в учебно-воспитательном процессе был проведен педагогический эксперимент. Основой для которого стала обобщенная модель развития медиаграмотности учащихся в процессе создания и функционирования школьной газеты «D.A.R-media».

В статье рассмотрены теоретические аспекты внедрения медиаобразования в учебно-воспитательный процесс специализированного учебного заведения. Предложена модель развития медиаграмотности учащихся в процессе создания школьного печатного издания. Освещены некоторые результаты исследования уровня медиаграмотности учащихся и намечены перспективы работы по внедрению медиаобразования педагогов и учащихся.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, медиаобразование, медиаграмотность, школьная газета.